Ọmụmụ Asụsụ Igbo ka Ọ dị Taa n'Ụlọ Akwụkwọ dịgasị na Steeti Enugwu, Naịjiria

Nke Si n'Aka

Dr. Christian E. Ogwudile

Ngalaba Amụmamụ Igbo, Afrịka na Nzikọrịtaozi
Mahadum Nnamdị Azikiwe, Ọka

Ụmị edemede

Ịsiokwu nchọcha a bụ ọmụmụ asụsụ Igbo ka ọ dị taa n'ụlọ akwụkwọ dịgasị na Steeti Enugwu, Naịjirịa. Mbumnobi nchọcha a bụ ile anya mara ihe a ga-eme ka ọnọdụ ọmụmụ asụsụ Igbo gbanwee n'ọtụtụ ụlọ akwụkwọ dị na Steeti ahụ, ma nwee ike ịkwụrụ chịm dị ka ogbo ya ndị ọzọ dị ka Yoruba na Awụsa. Ọzọ bụ ịmata ihe na-ebute ọdịda nye ya bụ asụsụ n'ụlọ akwụkwọ ndị a. Atụtụ a gbasoro mee nchọcha a bụ atụtụ njirime. Nchọputa gosiri na ụfọdụ ihe ndị na-eso ebutere asụsụ Igbo ọdachi bụ ụfọdụ ndị nne na nna ugbu a. Ụfọdụ n'ime ha anaghị eji asụsụ Igbo azulite ụmụ ha n'ezinaụlọ ha dị iche iche. N'aka nke bụ na ọtụtụ ụlọ akwụkwọna steeti Enugwu, ọkachasị nke ndị nkịtị nwe anaghị akuzi asụsụ Igbo. Ụmụ amaala Igbo ufọdụ enweghị mmasị n'isụ asụsụ Igbo na ọtụtụ ihe ndị ọzọ. Nke ka njọ bụ na gọmentị emeghizi ya ka ọ bụrụ iwu na nwa amaala Igbo ọ bụla ga-eleleriri asụsụ Igbo n'ule Wayekị. Ụfọdụ ndị na-akuzi ya, ejighị ya kpọrọ ihe. Ha anakwughị ekwe ka ụmụ akwụkwọ sụọ Ịgbo na klasị. Onye sụọ ya, a daa ya nra. Ha na-ahụtazị asụsụ Igbo dị ka nke ndị iti mpataka, na-amaghị ihe ọ bụla. A gbasoro usoro sovee were mee nchọcha a. Ọchọcha tụpụtara aro ndị a: ndị Igbo niile ga-agba mbọ jiri naanị asụsụ Ịgbo azụlite ụmụ ha karịa iji asụsụ Bekee. Gọọmentịtiti kwesiri ime ya ka ọ bụrụ iwu na ụlọ akwụkwọ niile dị na Steeti Enugwu na kwa ala Igbo gbaa gburugburu ga na-amụ asụsụ Igbo bido n'ọtaakara ruo na koleji. Ha kwesikwara ime ya ka ọ bụrụ iwu na nwa akwụkwọ ọ bụla bụ onye Igbo nọ n'ụlọ akwụkwọ koleji na steeti Igbo, ga-eleleriri asụsụ Igbo n'ule wayekị. Ndị mbipụta akwụkwo na ndị nta akụkọ ga-agba mbọ hụ na ha na-ebipụta ma na-edepụta akwụkwọ na ozi ha n'asụsụ Igbo karịa n'asụsụ Bekee n'ihi na ebe onye bi ka ọ na-awachi.

Okwu Mmalite

N'ezi asụsụ, ndị Igbo ahụghị asụsụ ha n'anya. Ndị Igbo bụ nsogbu dịịrị asụsụ Igbo n'ihi na ha ejighị asụsụ ha kpọrọ ihe ọ bụla. A tụrụ ilu sị na "ihe na-esi nkakwụ isi dị ya n'ọkpụkpụ". Nke na-egosi na ọ bụ ndị Igbo n'onwe ha ji aka ha akwanye asụsụ Igbo n'olulu ọnwụ. Ha na-ahụta ya dị ka asụsụ ndị iti, nke ndị amaghị ihe ha na-eme. Ndị Igbo weeree asụsụ ha dị ka nke ndị azụ obodo na nke ndị amaghị akwụkwọ n'ihi na onye ọ bụla na-asụ Igbo amaghị akwụkwọ. Ha hụrụ ya ka asụsụ ndị nzuzu na nke ndị enweghi olileanya, kpatara na ụfọdụ ndị nne na nna ugbu a jiri jụwaa

isi iji ya zulite ụmụaka ha. Ha na-eche na onye mụtara asụsụ Bekee amarala ihe niile dị n'elu ụwa maka na o sozị na ndị laferela n'amaghị na nwa ụkpana na-ere n'ọkụ sị na ya na-aha mmanụ

Ndị Igbo bụ ndị o ji ihe onye ọzọ anya isi, n'ihi na ha ahapụla Igbo ha bụ, ghọzịa ndị Bekee site n'ịhapụ asụsụ na omenala Igbo werezie nke Bekee hiwe isi, "ndị ọcha nna ha dị oji". Ụdị omume a, zipụtara omume onye añụjughị ara nne ya afọ nke jọburu udele ma sigbuo nkakwụ n'isi. A ma asụsụ dị ka ihe e ji ama mba ma bụrụkwa ugwu mba ọ bụla were. Obodo ọ bụla tufuru asụsụ ha efuola n'ihi na ha atụfuola njirimara ha. Ndị Igbo nọzị mmadụ mmadụ na-emezị mmụọ mmụọ. Onye kpọọ ọba ya mpọkọrọ, agbataobi ejiri ya kpoo ntụ. Ọtụtụ ụlọ akwụkwọ dị na Steeti Enugwu nke gụnyere ma nke ndị nkịtị nwe, ndị praịmarị na ndị koleji anaghị amụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ ha dị iche iche. O kwere ghọta na ọ dị etu a n'ụlọ akwụkwọ niile dị n'ala Igbo. Ebe ọ kacha njọ bụ na ndị nkụzi na-ada nwa akwụkwọ ọ bụla sụrụ Igbo na klasị nra ma ọ bụ taa ya ahụhụ n'ihi na ọ sụrụ asụsụ ala nna ya. Tụfịakwa! Ọ bụrụ ọgwụ, ọ gaghị ere. Ụdị ọnọdụ dị etu a meziri ka ụjọ na-atụ ụmụaka n'ịsụ asụsụ Igbo ma n'ezinaụlọ ha ma n'ụlọ akwụkwọ ha dị iche iche. Nke a meziri ka ọ bụrụ asụsụ Bekee ka ha nabatara dị ka nke nne na nke ha hụkarịsịrị n'anya. Onọdụ a meziri ha toputa mmadụ, ha ana-atazị asụsụ Igbo ata n'ihi na ọ ga na-akpọzị ha ụkwụ n'ọnụ maka na a naghị amuta aka ekpe na nka. Ndị nne na nna nandị nkụzi mere ha arachaghị ọnụ ha, ụgụrụ were nara ya ha rachaa.

Nke bụzị nke chụpụrụ nwa Mgbogoye be di ya bụ na nkụzi na ọmụmụ asụsụ Igbo kụrụ afọ n'ala. Ọnọdụ ọjọọ a mere ka ọ bụrụ ihe nhịamaahụ nye ndị nkụzi na-akụzi Igbo ma ụmụ akwụkwọ na-amụ ya bụ asụsụ amụ nsogbu n'ebe ọ dị ukwuu asụsụ a bụ nke ndị Igbo na-asụ kemgbe uwa bidoro. Ọ bụkwa ya bụ njirimara ndị Igbo. Asụsụ Igbo so n'asụsụ atọ pụtara ihe a kacha asụ n'ala anyị a bụ Naịjirịa, bụrụkwa otu n'ime asụsụ gọọmentị ka ọ bụrụ ndị a ga na-amụ n'ụlọ akwụkwọ dịgasị n'ala Naịjirịa. Asụsụ Igbo zuru oke, sọ onye aghọtaghị ebe isi akwa kechiri na-ewere na asụsụ Igbo zughị oke. E nwere ọtụtụ olu dị iche iche n'asụsụ Igbo. Ọ bụ olu ndị a dị iche iche ka a kpọrọ olundị. Olundị a niile dị iche iche bụgbado asụsụ Igbo. Nke a ka e ji asị na Igbo na-asụ n'olu n'olu, ma ha kwaa ụkwara, ọ bụrụ otu. Ndị Igbo kwenyere na ihe onye nwere ka o ji eme ọnụ, n'ihi ya asụsụ a bụ nke onye Igbo ọ bụla kwesiri iji na-eme ọnụ ma kwụdosie ike na ya maka na nke m bụ nke m, ma nke anyị bụ nke anyị. N'ezi okwu, asụsụ bụ ọfọ nna nyere nwa ya wee nwụọ, nwata tụfuru ọfọ nna ya nyere ya, ibe ya na-eme ihe ike n'ama obodo, o si owere gbafuo. Onye hapụrụ asụsụ ya tụfuru ugwu na njirimara ya. Asụsụ bụ e jewe, a ghaghị, nke Chineke nyere agbụrụ ọ bụla iji na-enwe mmekọrịta n'etiti onwe ha. E wepu asụsụ, o nweghị onye ga-ama ihe ọ ga-eme iji kọwapụta ebumnobi ya dị iche iche. N'ihi ya, asụsụ bụ ụzọ mmadụ na ibe ya ji akọwapụta onwe ha, kwupụta ihe dị ha n'uche, gboo mkpa ha na ọtụtụ ihe ndị ọzọ dị iche iche. Nke ọzọ bụ na e nwere ọtụtụ olundị n'asụsụ Igbo nke nwere ike ịdị iche na nke ibe ha. Ọ bụ ihe ndị a niile kpalitere mmụọ ọchọcha.

Ntụlegharị Agụmagụ

Asụsụ Igbo bụ ihe mbụ e ji mara ndị Igbo. Ọ bụkwa asụsụ onye ọ bụla n'ala Igbo kwesiri ịma nke ọma. Dị ka Apakama (2006: 16) siri kwu, "asụsụ Igbo bụ asụsụ a na-asụ n'akụkụ a na-akpọ ala

Igbo. Akụkụ ala Naịjirịa ebe bụ ala Igbo bụkwa ndị na-asụ asụsụ Igbo bụ Abịa, Anambara, Ebonyi, Enugwu na Imo". O kwukwara na ọ dị ezigbo mkpa ma kwesi ekwesi ka onye ọ bụla bụ nwafọ Igbo na-asụ asụsụ Igbo ma nwee mmasị n'ịsụ ya. Apakama, (2010: 2) gakwara n'ihu kwuosị "asụsụ Igbo ataala ahụhụ n'ebe ọ dị ukwuu site n'ịla azụ nye asụsụ ndị ọzọ". Ọ kọwara na ihe ndị ọzọ socha adọla asụsụ Igbo azụ bụ ndọrọndọrọ ọtọgrafị, ndị a ga-eji olundị ha ede asụsụ Igbo. N'ezi okwu, n'etiti ndị ọkammụta na ndị ọkankuzi dị iche iche, e nwebeghị nkwekọrịta gbasara usoro doro anya e si ede Igbo taa. Ndị ọ bụla na-ede etu ha siri kwekọrịta n'ụlọ akwụkwọ nke ha. N'echiche Mbah (2014), e nwere otu usoro edide Igbo abụọ.Nke mbụ bụ otu ndesa okwu Igbo ebe nke abụọ bụ otu ndekọ okwu Igbo. O kwuru na ihe dị mkpa bụ odee ịgbaso nke ọ bụla masịrị ya n'abụghị o desakata, o dekọwa. Ọfọmọta (2013:35) kọwara na asụsụ Igbo bụ asụsụ onye ọ bụla kpọrọ onwe ya onye Igbo na-asụ. O kwukwara na e nwekwara ndị ọzọ na asụ asụsụ Igbo na steeti Igbo ise ahụ. Ha bụ: Akwa-Ibọm, Bayesa, Krọs Riva, Delta na Rivas

N'olu Mbata (2010:69) n'ime Onwubie na Okere (2018:91) "asụsụ bụ ụzọ gbara ọkpụrụkpụ ndị mmadụ ji ekwupụta mbunuche ha ma gbokwaa mkpa ha dị iche iche, a sịkwarị na ọ bụ nke e kwuru n'ọnụ ma ọ bụ nke e dere ede n'akwụkwọ". N'aka nke ya, Epuchie (2009:35) kọwara na ọdịda asụsụ Igbo si ndị Igbo n'aka. Okwukwara nandị Igbo anaghị enwe afọ ojuju n'asụsụ ha ma ncha. Dị ka o kwuru , "nne ewu na-ata agbara, nwa ya ana-ele ya anya n'ọnụ". Nke a pụtara na ebe ndị nne na nna ugbu a anaghị eji asụsụ Igbo azụlite ụmụ ha n'ezinaụlọ ha, keduzị ihe a tụrụ anya n'aka ụmụaka ndị a gbasara asụsụ Igbo? A sị na aha mmadụ bara nkịta ya ka ọ na-aza. Mgbe ọ bụ na Chukwu kere ụwa kenyere ndị Igbo n'ala Igbo mee ha ka ha bụrụ ndị Igbo, ha agaghị agbata ya n'ọsọ n'abụghị ịnabata asụsụ Igbo. Nkịta anaghị agbanahụ ọdụ ya n'ọsọ n'ihi na ọgụ ahụ mmadụ ma na ọ gaghị agbanahụ, ọ kwụrụ otu ebe nara ube mma n'ihi ya onye ọ bụla kpọrọ onwe ya nwafọ Igbo, ga-ejiriri asụsụ a kpọrọ ihe, ka ama ọjọọ "ọnwụ" a na-agba n'isi asụsụ a ghara ịbịa na mmezu.

Okere (2013:1) n'ihi ọnọdụ ọgbasaghị m n'ebe asụsụ Igbo dị, kwupụtara na asụsụ Igbo bụ ndị Igbo niile nwe ya, na ọ bụghị naanị ndị okenye. O kwuru nke a n'ihi nleda anya ụmụ ntorobịa ala Igbo na-eleda asụsụ ha. Ọ gbatịkwuru ya site n'ịkọwapụta na asụsụ Igbo bụ nke Igbo na asụsụ e jiri mara ha. Ha bụkwa ndị a maara dị ka ndị Igbo. Anụmụdụ (2016:13) n'ime Onwubie na Okere (2018:92) kọwara na asụsụ bụ otu n'ime ihe e ji akọwapụta agbụrụ mmadụ si na ya.Ọ bụ ụzọ e si ezi ozi bụrụkwa ihe e ji eche echiche na ụzọ e si amata akparamaagwa na omume mmadụ. Asụsụ na-akọwa ebe mmadụ siri pụta. Dị ka Obieze (2009:77) siri kọwa, "asụsụ bụ ihe mmadụ na ibe ya ji emekọrịta n'ụdị izi ozi, ikwukọrịta okwu, ikwupụta ebumnuche na echiche onye, n'agbanyeghị ebe onye si bịa, afọ ole onye dị, ma onye ahụ ọ dị ọcha ka ọ dị oji".

Emetumah (2012) kwuru na n'agbenyeghị na ndị National Policy on Education (NPE) (1981) mere ya ka ọ bụrụ iwu na a ga-eji asụsụ olu nne were na-akụziri ụmụaka ihe malite na ọtaakara ruo na koleji ka ọ bụrụ asụsụ ga-agba mgbọrọgwụ n'ime ụmụaka ndị a, ma nke a ekweghị omume. Gọọmentị nandị na-ahụ maka iwu a ejighị iwu ha kpọrọ ihe ọ bụla. Ndị isi ụlọ akwukwọ na ndị nkụzi na-eji asụsụ Bekee akụzi asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ ụfọdụ na-emekwa ya. O kwere ghọta na nwatakịrị na-aka aghọta asụsụ olu nne ọsịịsọ karịa asụsụ ọzọ, ebe ọ bụ nandị Igbo nwere nkwenye na a na-esi n'ụlọ mara mma pụwa ezi. Na ha mụtara asụsụ olu nne ga-enyere ha aka ebe

ọ dị ukwuu ịmụta Bekee na asụsụ ndị ọzọ. Emetumah gakwara n'ihu kọwapụta na ọ bụ ihe mwute na ọ bụ ndị nne na nna ndị Igbo ole na ole na-asụrụ ụmụ ha asụsụ Igbo n'ezinaụlọ ha. Ọtụtụ ndị ọzọ bụ asụsụ Bekee ka ha ji azụlite ụmụ ha. Nke a bụ ihe jọgburu udele ma sigbuo nkakwu n'isi maka na a bịa n'ala ndị Awụsa na Yoruba, ha ji asụsụ ha kpọrọ ihe. Ha ji ya akpa nganga, jiri ya egwuri egwu. Ha na-asụ ya ebe ọ bụla ha nọ dị ka n'ahịa, n'ọgbakọ, n'okporo ụzọ, n'ụlọ ụka, n'ụlọ akwụkwọ, n'ime ụgbọ ala na kwa ebe ọ bụla ha hụtara onwe ha, ma ndị Igbo ji asụsụ Bekee hiwe isi. Ndị Igbo, ndonu maka na ọ bụrụ na mmadụ asighị na ya nọ ebe a, o nweghị onye ga-ama ebe ọ nọ, tetenụ n'ụra unu mụ anya arahụ.

N'aka nke Ọkafọ na Ewelụkwa (2012:1), asụsụ bụ ụzọ ndị mgbe ochie chepụtara ka mmadụ na ibe ya wee na-ekwukọrịta okwu, na-agwarita ibe ha ihe ha chọrọ ka a mata n'etiti onwe ha. Ha gbakwunyekwara na asụsụ bụ ihe e ji ama mba, ya mere na mba ọ bụla hapụrụ asụsụ ha marakwa na ha efuola kpamkpam. Ha gara n'ihu kọwakwaa asụsụ dị ka otu n'ime onyinye chukwu nyere mmadụ bụ nke mere mmadụ jiri dị iche n'ebe ụmụ anụmanụ ndị ọzọ nọ. Ọ bụ nke a mere na ọ bụ naanị mmadụ nwere ikekere ịsụ asụsụ n'ihi na sọ mmadụ ka Chineke kere n'oyiyi ya.

Asụsụ dị ka Ofomata (2012) siri kọwa, bụ ihe na-eweta mmekọrịta n'etiti mmadụ na ibe ha, obodo na obodo, mba na mba, nke gosiri na ndị mmadụ ọ bụla nwere asụsụ ha na-asụ. Ọ bụ asụsụ ndị ahụ ha na-asụ ka ha ji amata ihe ndị gbara ha gburugburu na kwa ụwa ha nọ n'ime ya. Ọ bụ ihe ndị a niile zipụtara na asụsụ dị oke mkpa na ndụ ndị mmadụ na kwa ndụ agbụrụ ọ bụla n'ọgbọrọgbọdọ a. Obodo ọ bụla kwere ka asụsụ ha nwụọ, abụrụla obodo nwụrụ anwụ maka na asụsụ obodo bụ aha obodo. Asụsụ Igbo bụ ndị Igbo nwe ya bụrụkwa ihe e jiri mara ndị Igbo. Mana asụsụ Igbo na-enwezi ihe ọdachi dị iche iche n'ọsụsụ na nkụzi n'ụlọ akwụkwọ dịgasị n'ala Igbo, ọkachasị na Steeti Enugwu.

Echiche ndị Odee ụfọdụ gbasara Isiokwu A na-Eleba Anya

N'ebe a, ọchọcha lebere anya n'ihe ụfọdụ ndị odee derela banyere isiokwu nchọcha a. Dị ka Opara (2009:12) kwuru na "n'ụlọ akwụkwọ ụfọdụ anyị nwere na gburugburu anyị taa, ọnọdụ asụsụ Igbo bụzị ihe ihere n'ebe ndị Igbo nwe ya nọ, n'ihi na o nweghizi ihe dị ka nkụzi na ọmụmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ anyị dị iche iche ugbu a". Ọ gakwara n'ihu kwuo na ndị Igbo bụ ndị ngala juru ahụ nke mere na ha ejighị asụsụ ha kpọrọ ihe ọ bụla. Nke a kpatara na ụmụ akwụkwọ anyị ejizighị ọmụmụ asụsụ Igbo kpọrọ ihe ma ọ bụ hụ ya ka ihe dị mkpa ịmụ n'ụlọ akwụkwọ.

N'aka nke ya, Egeonụ (2016:5) kwuru na usoro ọmụmụ asụsụ nke agụmaakwụkwọ "National Policy on Education N. P. E." (1981) sịrị na usoro ọmụmụ ihe na praịmarị ga-abụrịrị n'asụsụ gburugburu (ogige) nwata, ya bụ asụsụ nne jiri zụọ nwata. Ọ gakwara n'ihu kwuo na ọ bụrụ na ndị nne na nna bido n'ezinaụlọ sụwara ụmụ ha asụsụ Igbo, ụmụ ha aghaghị ịma asụsụ Igbo nke ọma n'ihi na a sị 'kuziere nwata ụzọ ọ ga-eso, o tolite, ọ gaghị ahapụ ụzọ ahụ". Ọ bụ nke a so na ihe gọọmentị etiti jiri mee ya ka ọ bụrụ iwu na 'National Policy on Education' (2004) na "a ga-eji asụsụ e jiri chee nwa ara kuziere ya akwụkwọ n'afọ atọ mbụ ya n'ụlọ akwụkwọ". Ha kwuru nke a n'ihi na ha maara na ụmụaka chefuo ihe niile, ha agaghị echefu ara nne ha.

Amos (2015) n'okwu nke ya kwuru na ọ dị oke mkpa ka e jiri asụsụ Igbo na-akụziri ụmụaka ihe bido n'ogo praịmarị nke mbụ ruo na nke atọ ma tinyekwara ụmụ akwụkwọ ndị sitere n'afọ atọ ruo n'afọ iri. O kwuru nke a maka na ọ bụ mgbe ha mụtachaara asụsụ Igbo nke ọma ka ha ga-anọ n'ezigbo ọnọdụ ịmụta asụsụ ndị ọzọ. Obidiebube (2007: 112-117) sịrị n'okwu ndụmọdụ na ọ dị oke mkpa ka ndị Igbo nwekwuo mmasị n'asụsụ Igbo n'etiti onwe ha. Dị ka Ọha (2009:58) n'aka nke ya siri kwu "asụsụ Igbo ka nọ n'azụ obodo ma a tụnyere ya asụsụ ndị ọzọ". Ọ gara n'ihu kwuo na ihe kpatara ndaghachi azụ a bụ na ndị nwe asụsụ Igbo anaghị asụ ya mgbe na mgbe ọ bụla.

N'ezi asụsụ, nwa nchọcha na-ekwu na ọnọdụ a na-ahụta ọmụmụ asụsụ Igbo taa n'ụlọ akwụkwọ dịgasị na Steeti Enugwu na n'ala Igbo gbaa gburugburu na-agba anya mmiri ma na-emebi isi. Ndụ agwa ọ gbasaghị m bụ nke jupụtara ndị Igbo n'ahụ gụnyere n'ihe ndị na-enye aka akwaba asụsụ Igbo n'ololu taa. Ebe ọ bụ na ọgụ mmadụ ma na ọ gaghị agbanahụ na ọ ka mma ịkwụrụ otu ebe nara ube mma, ọ ka dịkwa oke mkpa na anyị bidoro taa kụziwere ụmụaka anyị asụsụ Igbo bụ nke ha ka o nwee ike banye n'ụbụrụ ha ma gbaa mgbọrọgwụ n'ime ha maka na ihe onye nwere ka o ji ana aka.

A chọpụtara na n'ezie na ọmụmụ asụsụ Igbo na-adaghachị azụ ebe ọ dị ukwu na Steeti Enugwu nke otu n'ihe kpatara ya bụ anaghị enye asụsụ Igbo ohere dị ka e si enye ngalaba amụmamụ ndị ọzọ dị ka asụsụ Bekee na nkuzi na ọmụmụ ya. Mgbe ụfọdụ, ọ bụ naanị otu ugboro n'izu ụka ka a na-ewepụta maka ọmụmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ ụfọdụ ndị na-amụ Igbo. Asụsụ Bekee, French na ndị ọzọ ka a na-enye ezigbo ohere zuru oke maka amụmamụ a na-amụ n'ụlọ akwụkwọ. Ndị Igbo bụ ndị hụrụ asụsụ ndị ọzọ n'anya karịa nke ha, họrọ ụmụ ụmụ chie ọzọ, họrọ ụmụ ụmụ gbuo ichi bụ ihe jọgburu onwe ya. Ọzọ dị ka ibe ya bụ na ndị nkụzi Igbo na-ejizi ohere ndị ahụ e tosiri iji kụzi Igbo eme ihe ndị ọzọ etosighị omume n'ụlọ akwụkwọ dị ka ire ngwa ahịa ha na ịkụ asịrị ma ọ bụ jiri ohere ahụ gaa ebe masịrị ha.

Ihe ndị na-ebute ndaghachi azụ asụsụ Igbo

E lebaa anya na ndaghchi azụ a asụsụ Igbo na-adaghachi, o nwere ihe ụfọdụ ndị kpatara ya n'ihi na awọ anaghị agba ọsọ ehihie n'efu. Ụfọdụ n'ime ha gụnyere ndị a:

Ezinaụlọ nke Ọ Bụ Nne na Nna Bụ Isi

Ọnọdụ ndị mbịarachịwa nyere asụsụ na omenala Igbo banyeere ọtụtụ ndị nne na nna Igbo aja n'ukwu ịkpọ asụsụ Igbo asị. N'ọtụtụ ezinaụlọ n'ala Igbo taa, a na-ahụta ya ka ihe arụ ịsụrụ ụmụaka Igbo. Ụfọdụ ndị nne na nna amaala iwu nye ndị ezinaụlọ ha, ndị na-elekọta ụmụ ha na kwa ndị nkuzi ụmụ ha, ka ha ghara ịsụrụ ụmụ ha Igbo. Mbata (2009) n'ime Nnyigide (2018:155) chọpụtara na ọtụtụ nne na nna ndị Igbo anaghị enye ụmụ ha nkwado ịmụ asụsụ na omenala Igbo n'ụlọ akwụkwọ dị elu. Dị ka o siri kọwa, ha kara nwe mmasị n'ịza nne ma ọ bụ nna Dọkịta ma ọ bụ Njịnịa karịa ịza nne ma ọ bụ nna onye gụrụ asụsụ Igbo. Nwa ụkpana na-ere n'ọkụ chere na ya na-aha mmanụ. Nne na nna ndị ahụ chere na ọ bụ ihe ọma ka ha na-emere umụ ha n'amaghị na ọ bụ nduhie ụzọ ka ha na-eduhie ha.

Dị ka Anụmụdụ (2016:15) siri kowa ihe Fafunwa (1983:395) kwuru sị “nwata na-amuta ihe nke oma site n’olu asụsụ nne na nna ya”. Egeonu (2010:120)n’ime Temibola (1988) sịrị na ọtụtụ obodo ndị mepere emepe jiri asụsụ ha mụọ ihe ọmụmụ na nke nkụzi na kwa nkanụzụ. Ihe nke a jiri dị ire bụ na ha nyere ọmụmụ na nkuzi asụsụ ha ezi nchekwa site n’iji ya na-akpaṛita ụka n’ụlọ ha dị iche iche, na-asụkwa ya asụ n’emeghị ihere ọ bụla; mana ezinaụlọ ụfọdụ ndị Igbo na-eji asụsụ Bekee amalitere ụmụ ha dị ka asụsụ olu nne ha.

Ndị nne na nna achọghị ka ụmụ ha tinye uchu n’ihe ọmụmụ asụsụ Igbo n’ụlọ akwụkwọ. Ha anakwughị asụrụ ya ha n’ụlọ ha, ọ kachasị ndị ọsọ mmiri achụbanughị n’ụlọ akwụkwọ ya bụ ndị ejenubeghị akwụkwọ na ndụ ha. Nke bụ okoro bụ na ha anaghị aba umụ ha aha Igbo. Ọtụtụ ụmụafọ Igbo jizi aha Bekee mere aha nna ha dị ka ‘Peter Agnes’ ma ọ bụ ‘James Edwin’. N’uche ndị nne na nna, ụmụ ha ịsụ Bekee zipụtara na ha maara akwụkwọ nke ọma, nke bụ asị ọcha. Ụmụaka na-ewezi na ịsụ asụsụ Igbo n’etiti onwe ha bụ mmadụ iweda onwe ya ala na mkpaṛị onwe ya n’ihi na ọ na-egosi na ọ maghị akwụkwọ.

Nchọcha a na-ekwusi ike na ọ dị nnukwu mkpa ka e nwere ehihie chọwa ewu ojii tupu chi ejie maka na o si taa dịwa mma, nsogbu agaghị adị. Nwamaufu (2012) kwusiri ike na ikwalite asụsụ Igbo bụ ọrụ dịịrị nne na nna. Ọ sị, “ịkwalite asụsụ Igbo kweiri isite n’anyị. N’ihi na ọ bụ anyị na ụmụ ntakịrị anyị na-anọkaṛị”.

Ndị Nkụzi

E nwere nsogbu n’ebe ndị nkụzi na-akụzi asụsụ Igbo n’ụlọ akwụwọ ụfọdụ ndị a na-eme asụsụ Igbo n’ihi na ụfọdụ n’ime ha amachaghị ihe ekwe na-akụ n’asụsụ a. Ụfọdụ bụ ndị agụghị asụsụ Igbo na mahadum. Ọ bụ naanị na ha sị na ha ga-akụzinwu Igbo ka e jiri nye ha ọrụ n’amaghị ntọala dị n’ikụzi Igbo. N’aka nke ọzọ, ọtụtụ ndị mmadụ hụtara ndị nkụzi Igbo dị ka ndị amaghị akwụkwọ, bụ naanị oge ka ha gara gbuo na ụlọ akwụkwọ dị elu. Nke a so n’ihe kpatara e ji eji ha eme ihe ọchị na-akpọ ha ndị ‘Igbo Igbo-B K.’ O sokwa mee ihe ọtụtụ ụmụ amaala Igbo nwere mmasị ịgụ asụsụ Igbo na mahadum jiri laa azụ n’ihi na ha achọghị ụdị akọmọọnụ ahụ. Ọzọ dị ka ibe ya bụ na ndị kwetara gụọ ma na-akụzikwa asụsụ ahụ enweghị ihe mgbamume a na-enye ha dị ka a na-eme na ngalaba amụmamụ asụsụ ndị ọzọ ma ọ bụ na sayensị. Ụfọdụ ụmụ akwụkwọ na-enye ha ajọ aha dị iche iche nke na-ebutere ha ịda mba n’ọrụ ha. Ndị nkụzi ụfọdụ n’ihi amaghị ihe ha na-eme na-eji oge nkụzi asụsụ Igbo eme ihe abaghị uru dị ka ịgba asịrị na ire ngwa ahịa ha buru bịa, ebe ụfọdụ ga-ejiri sọ akụkọ ifo na akụkọ ndị ọzọ kọgide ya oge ezuo.

Ndị Gọọmentị

Ọ bụ eziokwu na gọọmentị mara iwu maka mmụta na *National Policy on Education* kwuo na ọ bụ asụsụ olu nne nwatakịrị ka a ga-eji na-eme ihe ọmụmụ n’ụlọ akwụkwọ, ọ kachasị n’ogo prịma nta. A tụrụ anya na nke a ga-enyere nwata ọ bụla aka ikwupụta ihe, ịsụ asụsụ, ịgụ na ide ihe nke ọma. Ọ ga-akwalitekwa mmasị ya n’ebe asụsụ agbụrụ ya dị. Mana n’ezi asụsụ, a ga-achọpụta na iwu a bụ naanị n’akwụkwọ ka e dere ya. O nweghị mbọ doro anya a hụrụ gọọmentị gbara iji hụ na a na-etinye iwu ha tiri n’ọrụ n‘ụlọ akwụkwọ anyị dị iche iche.

Mbata (2009: 165) n'ime Ọnwụbie na Okere (2018:89) kwuru "na agwa ọ gbasaghị m gọọmentị na ndị ọnụ na-eru n'okwu na-akpaso asụsụ Igbo adighị mma". Ha gakwara n'ihu sị na ụdị mmasị gọọmentị na-enwe n'ebe nkụzi na ọmụmụ sayensị na nkanụzụ dị kwesiri ka o rute n'ebe asụsụ Igbo dị. Ihe dị ka ego na akọrọngwa ndị ahụ gọọmentị na-ebunye ndị nkụzi na ụmụ akwụkwọ na-amụ ihe gbasara sayensị na nkanụzụ kwesiri ịna-erute ndị nkụzi na ụmụ akwụkwọ ndị na-amụ asụsụ na omenala Igbo n'ihi na e mee nwa ka e mere ibe ya, obi adị ya mma. Gọọmentị anaghị enye ndị nkụzi na ụmụ akwụkwọ Igbo ihe agbamume iji kwalite asụsụ na omenala Igbo. Ọ dighị atụmatụ ọ bụla ndị gọọmentị wepụtara iji na-akwalite agamniihu asụsụ Igbo dị ka ọ dị na ngalaba ọmụmụ asụsụ ma ọ bụ ihe ọmụmụ ndị ọzọ, ọ kachasị na Steeti Enugwu. Ọzọ, maka nleghara anya ndị gọọmentị n'ebe asụsụ Igbo dị, ụmụ amaala Igbo gụrụ asụsụ Igbo na mahadum na n'ụlọ akwụkwọ dị elu anaghị enweta ọrụ. Ihe kpatara nke a bụ maka na gọọmentị arụpụtaghị ụlọ ọrụ dị iche iche gbasara asụsụ Igbo dị ka ụlọ ọrụ na-ebipụta akwụkwọ akụkọ n'Igbo, nke na-emepụta ejije dị ka ọ dị na Awụsa naYoruba (Nollywood).

Ụkọ Akwụkwọ Agụmagụ n'ụlọ Akwụkwọ

Dị ka Nwadike (2009:18) siri kwu "e nweghị akwụkwọ agụmagụ n'ụlọ akwụkwọ bụ otu ihe gosiri na o nweghị ihe ndị Igbo ji asụsụ ha eme ma bụrụkwa otu ihe ga-eme ka ụmụaka ghara ịdị uchu n'asụsụ Igbo". N'ezi asụsụ, e nweghị ọtụtụ akwụkwọ ọgụgụ e dere n'asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ anyị dị iche iche, ọ kachasị n'ogo praịmarị etu ọ dị n'asụsụ Bekee na ndị ọzọ sokwa n'ọgbatauhie dịrị ọmụmụ na nkụzi asụsụ Igbo. Ọ hịara ahụ ịhụ nwata akwụkwọ ji akwụkwọ ọ bụ n'Igbo ka e dere ya na praịmarị otu ọ dị na Bekee, Awụsa na Yoruba. E nweghị ọtụtụ akwụkwọ agụmagụ ndị e dere n'asụsụ Igbo mere ka ụmụaka ghara inwe mmasị n'asụsụ ahụ. Akwụkwọ ụtọasụsụ na amụmamụ ndị ọzọ n'asụsụ Igbo adighị ọtụtụ.

Site na nchọpụta o mere, Egbusi (1998:21) kọwara na "ọtụtụ ndị nkụzi anaghị achọ ịsụ asụsụ Igbo tụmadị ịmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ ha". O depụtakwara ihe ndị na-ebute na ụmụaka anaghị enwe mmasị n'ihe gbasara ọmụmụ na nkụzi asụsụ Igbo ndị gụnyere ihe ndị a: ndị gọọmentị enweghị ihe ha ji asụsụ Igbo kpọrọ, ọ bụ ya mere na ugbu a e mezighị ya ka ọ bụrụ iwu n'ụlọ akwụkwọ niile dị n'ala Igbo etu ọ dịbu na mbụ. Ọtụtụ ụlọ akwụkwọ enweghị ndị nkụzi Igbo tụmadị ndị a zụrụ nke ọma maka na ndị gụrụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ dị elu pere mpe. Ndị nne na nna anaghị akwado ụmụ ha n'ịsụ asụsụ Igbo. Ndị gọọmentị na ndị ọkammụta ewepụtabeghị ezigbo sịlabus e ji akụzi Igbo, naghị enye asụsụ Igbo ezigbo ohere a na-enye amụmamụ ndị ọzọ n'ikụzi ya. E nweghị ngwa nkụzi e ji akụzi asụsụ Igbo n'usoro dị mma. Asụsụ Igbo bụ asụsụ olundị ọ na-eme ka nkụzi na ọmụmụ asụsụ Igbo dị ụfụ n'anya ndị nkụzi na ụmụ akwụkwọ. Ndị mmadụ anabataghị asụsụ ahụ dị ka ihe kwesiri ọmụmụ. O nworo anya na site n'edemede a, e nwere ọtụtụ nsogbu mere na ụmụaka enweghị mmasị n'ihe gbasara ọmụmụ na nkụzi asụsụ Igbo. O kwesiri ka gọọmentị na ndị Igbo n'onwe ha tinye anya na nsogbu ndị ahụ n'ihi na ha mee nke a, asụsụ Igbo ga-akwụrụ dị ka ogbo ya ndị ọzọ.

Dị ka Akere (2004:8) siri kwu "ọtụtụ ndị nkụzi anaghị eji ezigbo akanka akụzi Igbo, ya bụ na ha riri mperi n'akanka nkụzi Igbo". Ọ gara n'ihu kwuo na onye nkụzi kwesiri iwepụta usoro o nwere

ike iji na-akụzi ihe nke ọma na klasị iji me ka a hụ ya dị ka onye tozuru etozu n'ihe ọ na-eme, nke pụtara na ọ bụrụ na e nwee ọtụtụ akwụkwọ ndị e derela n'asụsụ Igbo, na ọ gaghị ahịa ya ahụ iwere akanka dị iche iche kụziere ya ụmụ akwụkwọ ka ha ga-esi ghọta ya ọsịịsọ.

Ọtụtụ ihe ndị ọzọ na-ebutekwa ndaghachi azụ asụsụ Igbo na-adaghachi na nkuzi na ọmụmụ ya n'ụlọ akwụkwọ ugbu a gụnyekwara:

Ọtụtụ ụmụ akwụkwọ enweghị mmasị n'ebe asụsụ Igbo dị, n'ihi ya ha anaghị adị uchu n'ịmụ ya. A na-enye asụsụ Bekee oge karịa asụsụ Igbo na nkuzi ya, n'ihi ya oge e ji akuzi asụsụ Igbo anaghị ezuru ya dị ka amụmamụ ndị ọzọ. Ọtụtụ ndị nne na nna na-eche na onye na-asụ Igbo amaghị akwụkwọ, n'ihi ya na ọ bụ ịsụ okpookpo Bekee bụ mmụta. Nke a mere ha ji hụta nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo dị ka igbu oge na amaghị akwụkwọ. Ụfọdụ ụmụ amaala Igbo sị na o nweghị ebe e ji asụsụ Igbo aga na e jighị ya aga mba ofesi. N'aka nke ọzọ, ọtụtụ ndị nkuzi Igbo bụ ndị ọ na-eme ihere ikwu na ha na-akuzi Igbo. Ụdị agwa ụfọdụ ndị ụlọ akwụkwọ na-akpa n'ebe asụsụ Igbo dị, dị egwu. Ha achọghị ka a na-asụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ ha, onye sụọ ya, a daa ya nra ma ọ bụ nye ya ntaramahụhụ dị egwu.

Ihe kacha dọghachi nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo azụ na Steeti Enugwu na kwa n'ala Igbo niile bụ mwepụ e nwepuru asụsụ Igbo n'ule nwa akwụkwọ Igbo ọ bụla ga-eleriri'ule *WAEC*. Na mbụ, e meburu ya ka ọ bụrụ iwu na nwa akwụkwọ ọ bụla na Naijiria ga-emeriri otu asụsụ n'ime asụsụ atọ gọọmentị nabatara, ya bụ Awụsa, Igbo na Yoruba. Ma ka ọ dị taa , ọ dịzighị etu ahụ. Ọ bụzị onye chọọ, o mee ya, onye achọghị, ọ hapụ. Ọ bụrụ na ọ ka dị otu ọ dị na mbụ, ọ gara eme ka ụmụ akwụkwọ tinye uchu n'ịmụ ya. Ọ bụ ihe ndị a niile na ndị ọzọ ohere agaghị ekwe ide ha ebe a mere e ji ewe asụsụ Igbo eme poọpịị n'ụlọ akwụkwọ anyị dị iche iche.

Uru Asụsụ Bara na Ndụ Mmadụ

Asụsụ kachasị dị mkpa n'ịmata agbụrụ, nke na ọtụtụ mgbe, aha agbụrụ na aha asụsụ ha na-abụ otu okwu. Iji maa atụ; Awụsa bụ aha agbụrụ bụrụkwa asụsụ ha. Etu a ka ọ dị Yoruba, Efik na Igbo na asụsụ Igbo. Ebe ha abụọ bụ otu, ihe ọ pụtara bụ na e gburaa asụsụ agbụrụ ọ bụla, e gbuola agbụrụ ahụ (Ejiofor, 2010:4). Asụsụ bụ ụgbọ ala e ji ebu omenala na ọdịbendị agbụrụ ọ bụla. Asụsụ na-emekwa ka agbụrụ ọ bụla jikọta ọnụ, na-ewu ewu. Iji maa atụ, ndị Briten abụghị mba buru nnukwu ibu mana ọ bụ asụsụ ha mere na ha so na mba na-ewu ewu n'ụwa niile. Asụsụ bụ ndụ agbụrụ etu mmiri siri bụrụ ndụ azụ. Mmiri taa, azụ anwụsịsịa. Otu aka ahụkwa, asụsụ nwụọ, agbụrụ anwụọ. Asụsụ na-abanye n'ili, agbụrụ nwe ya ana-eso ya. N'ihi ya ọ bụrụ na asụsụ Igbo anwụọ, agaghịzịkwa enwe agbụrụ a na-akpọ ndị Igbo. Ọ bụghị naanị na asụsụ bụ njirimara agbụrụ kama asụsụ bụ otu ụzọ dị mkpa e ji esi ogo ma ọ bụ ezipụta ike agbụrụ nwere.

Asụsụ Igbo bụ asụsụ a na-asụ n'ala Igbo niile. O so n'ihe kacha mkpa e ji ama onye Igbo ọ bụla bụrụkwa ihe e jiri mara ha na mba Naijiria. Ihe ndi e ji asụsụ Igbo eme gụnyere ihe ndị a: Ọ na-akọwa ebe mmadụ si pụta.Ọ bụ mgbe mmadụ sụrụ asụsụ Igbo ka a ga-eji mata onye ebe ọ bụ.

Asụsụ na-azọpụta mmadụ na ọ daba na nsogbu na mba ọzọ ma onye obodo ya nọrọ ebe ahụ. Asụsụ Igbo na-eme ka mmadụ nweta ọrụ dị ka asụsụ ndị ọzọ. E ji asụsụ Igbo azụkọrịta ahịa n'ala Igbo ọ bụla. E jikwa asụsụ Igbo ekpezi esemokwu dị n'etiti mmadụ na ibe ya ma ọ bụ nke dị n'ụlọ na n'ama dị iche iche. Ọ bụ asụsụ ka e ji eme emume ọlụlụ di na nwunye na omenala ndị ọzọ dị ka iri ji ọhụrụ, akwamozu, ịgba mmanwụ wdg. A na-eji ya akụziri ụmụaka omenala na ewumewu obodo ha dị iche iche nakwa atụmatụokwu dị ka ilu, akpaalaokwu, agwụgwa, okwuntabire, akụkọ ifo na ndị ọzọ.

Ka Ọmụmụ na nkụzi Asụsụ Igbo Dị Taa n'Ụlọ Akwụkwọ

N'ezi asụsụ, ọ bụ naanị onye maara ihe ma ụma na-ajụ nne ya ma ụgbọgụrụ ọ na-amị anyụ. E ji anya ama ọka chara acha. Onye ọ bụla ji anya ya ahụla na asụsụ Igbo ji nwayọ nwayọ na-anwụ. Ọ bụ ihe mwute na ihe ihere taa, na onye Igbo na-ekwu okwu n'asụsụ Igbo ugbu a, na okwu Bekee na-akarizị okwu Igbo. A gaghị ama ma ọ bụ Bekee ka ọ na-asụ ka ọ bụ Igbo. Taa ndị Igbo abụọ ma ọ bụ karịa maara akwụkwọ, ọ bụrụgodi soọsọ akwụkwọ ọtaakara ka ha gara, na-akparịta ụka, na ọ bụ Bekee ka ha n-asụ. O nweghị onye Igbo ma ndị gụrụ akwụkwọ ma ndị agụghị nwere ike taa sụọ asụsụ Igbo ntakịrị oge, n'gwọtọkọghị ya na asụsụ Bekee. Otụtụ ndị Igbo gụrụ akwụkwọ enweghị ike ide ma ọ bụ gụọ Igbo werewere. N'eziokwu, ị chọọ izọnarị onye Igbo ihe taa, ị dee ya n'asụsụ Igbo. Ị hụtụla okwu nnabata (*welcome address*) ndị Igbo, ndị Igbo na-agụrụ nnukwu onye ọbịa ha bụkwa onye Igbo n'ala Igbo, e dere n'asụsụ Igbo, ma gụkwaa ya n'Igbo? Ọtụtụ ụmụntakịrị ndị Igbo amaghị ihe ndị Igbo na-akpọ ihe ụfọdụ dị ka windo,banana, kitchen, spoon, bed, plantain wdg. O nwere ọtụtụ ụlọ akwụkwọ dị n'ala Igbo taa a na-apịa ụmụaka ụtarị ma ọ bụ daa ha nra ma ha sụọ Igbo na klasị. Ọtụtụ nne na nna na-akpọpụ ụmụ ha n'ụlọ akwụkwọ nnwereonwe na-akụzi Igbo. Nke a ọ bụghị ihe jọgburu udele ma sigbuo nkawụ n'isi? Ndị Igbo bụ ndị ji asụsụ ndị ọzọ anya isi n'amaghị na nwa ụkpala na-ere n'ọkụ sị na ya na-aha mmanụ.

Ọtụtụ ndị nkụzi Igbo bụ asụsụ Bekee ka ha ji akụziri ụmụ akwụkwọ ha Igbo. Nke a na-egosi na ha aṅụjughị ara nne ha afọ n'ihe gbasara asụsụ Igbo. Ihe a na-anụ bụ:

Onye nkuzi: "*It is time for Igbo lesson, bring out your Igbo book*". Mgbe ọ na-arụ aka n'ihe eserese dị na mgbọ odee, ọ jụọ ha "*what is the name of this*?

Otu nwa akwụkwọ azaa ya: *The name is house*. Ọ bụ ụdị ndị nkuzi anyị nwere n'ọtụtụ ụlọ akwụkwọ dị na Seeti Enugwu na n'ala Igbo gba gburugburu taa. Ihe a ọ bụ ọmụmụ na nkuzi asụsụ Igbo? O nwere ọtụtụ ezinaụlọ n'ala Igbo taa ọ bụ Bekee ka a na-asụ na be ha etu e si asụ na be ndị ọcha, ma nne na nna ma ụmụaka ha. Ndị nne na nna dị etu a bụ "<u>say hello to uncle</u>" ma ọ bụ say *hello to untie, how are you*? ka ha na-agwa ụmụ ha, ha jiri kelee onye ọbịa bụ onye Igbo ibe ha. A bịazịa n'ụlọ ọrụ gọọmentị, onye Igbo bata, o jiri asụsụ Bekee na-agwa onye Igbo ibe ya okwu n'ihi na ọ bụrụ na o meghị etu ahụ, ọ gaghị enweta ihe ọ chọrọ bịa. Taa ọtụtụ ndị nnukwu mmadụ ndị Igbo kulie ịgwa ọgbakọ ndị Igbo okwu, ihere adịghị eme ha ikwu "enweghị m ike ikwu ihe m chọrọ ikwu n'Igbo, aga m ekwu ya na Bekee". O kwuchaa, anyị akụọrọ ya aka. Tụfịa! Ọ bụrụ

ọgwụ, ọ gaghị ere. Asụsụ ọ bụla a naghị asụ asụ, ede ede, na-agụ agụ bụkwa ọnwụ ka ọ na-anwụ. Otu ụbọchị, ị nụ chararam, ọ nwụọ pịị.

Ndị Igbo na-etiwapụ okpookpo Bekee n'ala Igbo, na-agwọtọkọ asụsụ Igbo na asụsụ Bekee, na-eleda asụsụ Igbo anya ma ha anaghị elenye anya hụ ka ụmụnne anyị ndị Awụsa na Yoruba si eme n'asụsụ nke ha.Ndị Awụsa na Yoruba hụrụ asụsụ ha n'anya ebe ọ dị ukwuu. Onye n'ime ha maara akwụkwọ, maara agụ, na-ede, na-asụ asụsụ ha dị iche iche. Ha sụwa asụsụ ha, ha asụwa naanị ya n'agwọtọkọghị ya na Bekee. Ha na-asụ asụsụ ha ebe niile; n'ahịa, ọgbakọ, n'ụlọ oriri na ọṅụṅụ n'agbanyeghị na ndị mba ọzọ nọ ya ma ha anọghị ya, ma ndị Igbo anaghị eme ihe dị otu ahụ n'ihi ahụghị asụsụ ha n'anya. Ebe ọ bụla ndị Igbo zuru abụọ ma ọ bụ karịa nọrọ n'onwe, ha ana-asụ Bekee. Onye Awụsa ma ọ bụ Yoruba bata n'ụlọ ọrụ nwanne ha, ọ bụ asụsụ Awụsa ma ọ bụ Yoruba ka ha ga-eji kelee ekele, kparịta ụka, ma ọ bụrụ onye Igbo batara n'ụlọ ọrụ nwanne ya, ọ sụwara ya Bekee iji gosi na ya maara akwụkwọ. Ọ bụ na nke a abụghị oke "nsọkwụ na nzuzu kpụ ọkụ n'ọnụ?" Ndị Igbo tetenụ n'ụra nke a unu mu anya arahụ. Ndị Awụsa na Yoruba anaghị achọ ịma ma ndị Igbo ma ọ bụ mba ọzọ nọ n'etiti ha mgbe ha na-asụ asụsụ ha. Dị ka Ejiofor (2010: 41) kwuru:

Anyị ka na-ahụ ihe ndị Awụsa ka na-eme ugbu a. Ndị Emir ha nwee nnukwu ọbịa abụghị

onye Awụsa n'ihe ụfọdụ, ha nwere asụsụ Awụsa nabata ya… Mgbe President Goodluck

Jonathan gara hụ Emir Katsina ịgara ya akwa maka ọnwụ President Yar'Adua, oge

President Jonathan kwuchaara okwu n' asụsụ Bekee, Emir jiri asụsụ Awụsa zaghachi ya.

Ma ọ maara na Jonathan anaghị anụ asụsụ Awụsa.

Ndị Igbo, anyị ahụla ihe anyị na-eme onwe anyị. Ọ bụrụ na ọ bụ Emir bịara n'ala Igbo, ọ bụ asụsụ Bekee bụ ihe a ga-eji zaghachi okwu o kwuru. Nke a ọ bụ ụjọ? Ọ bụ na Nwamgbeke amaghị akpụ ka ọ bụ na agụba adighị nkọ? Onye kpọọ ọba ya mkpọkọrọ, agbataobi ya enwere ya kpoo ntụ.

Ụzọ a ga-esi me ka asụsụ kwụrụ Chịm n'Ụlọ Akwụkwọ na N'Ala Igbo Niile

Ndị Igbo kwuru okwu sị na "ewu atasịa ya, ma ọkụkọ abọsabeghị ya" n'ihi nke a, ọ ka dị mkpa na anyị chowara ewu ojii mgbe ehihie ka dị. Asụsụ Igbo zuuru ndị Igbo oke, anyị ga-ejisi ike kpọọ ya ihe dị oke mkpa maka na a naghị ahapụ isi egwuji olu. Ndị Igbo kwesiri ime nke a ngwa ngwa ka ajọ amụma e buuru asụsụ Igbo na ọ ga-anwụ n'oge adighị anya ghara ịbịa na mmezu. Ọ kwere ghọta na mba ọ bụla tufuru asụsụ ha alaala ka naị, n'ihi na omenala na ihe niile e jiri mara omenala anyụọla ka ọkụ udu mmiri.

Dị ka Epuchie (2009:37) siri kwu "ndị Igbo na-ekwu na igwurube jikọta ụkwụ, ha agbawaa ite".Ọzọ kwa, ọ na-abụ aka abụọ gbakọta ọnụ, ha akụgbuo ijiji maka na a nyụkọọ mamịrị ọnụ, ọ gbọọ ụfụfụ. Ilu ndị a niile na-ekwu na oge eruola mgbe ndị Igbo ga-ejikọta aka ọnụ gboo mkpa dịịrị ha n'asụsụ ha. A sị, "a chọwa isi ọchụ e jebe n'ụzụ". N'iji mee ka asụsụ Igbo kwụrụ chịm

n'ụlọ akwụkwọ n'ala Igbo niile, ọ bụ ndị nne na nna na ndị nkuzi ka nke a ga-esite n'aka ha dị ire. Ndị nne na nna kwesiri iji asụsụ Igbo na-azụlite umụ ha n'ezinalọ ha, jiri ya na-enwe mmekọrịta n'etiti onwe ha, na-akọrọ ha akụkụ ifo na akụkọ dị aṅaa n'asụsụ Igbo; na-akuziri ha omenala obodo ha ma tie iwu na ebe ọ bụ na ha na-amụta asụsụ Bekee n'ụlọ akwụkwọ, na a chọghị ka a sụọ asụsụ Bekee n'ezinaụlọ ha. Nwatakịrị ọ bụla nupuru isi n'iwu ahụ, nne ma ọ bụ nna ataa ya ahụhụ.

N'akụkụ nke ndị nkuzi, gọọmentị ma ọ bụ ndị na-ahụ maka inwe ọrụ nkuzi ga-agba mbọ hụ na ndị a na-enwe n'ọrụ nkuzi asụsụ Igbo bụ ndị maara ihe ekwe na-akụ n'asụsụ Igbo, ya bụ ndị gụrụ asụsụ Igbo na mahadum ma ọ bụ koleji keedukeshọn. Ọ bụghị ndị gụrụ ihe ọmụmụ ndị ọzọ ma n'ihi na ọ bụ na ngalaba asụsụ Igbo ka ohere dị, a sị ha gaa kuziwe Igbo. Mgbe ahụ o jide asụsụ Igbo gburie, kpọdo ya isi n'ala. Ọ bụ ụdị ndị a na-eji asụsụ Bekee akuzi asụsụ Igbo. Nke bụ nkụgọ, ọ bụghị nkuzi. Ọzọ dị ka ibe ya bụ, na a ga-amachi onye nkuzi ọ bụla iji asụsụ Bekee kuzi Igbo n'ụlọ akwụkwọ niile dị n'ala Igbo. Onye nkuzi ọ bụla e nwetere na-eme nke a, a chụọ ya n'ọrụ mara na ọ maghị ihe ọ na-eme. Ọ dị mkpa na onye nkuzi ọ bụla na-akuzi Igbo nwere sịlabus Igbo nke ga-enyere ya aka ịma ihe ọ ga-akuzi na usoro ọ ga-agbaso n'ikuzi ya ka ụmụaka ghọta ya nke oma. Ọ ga-esite n'usoro amụmamụ nkuzi Igbo dị iche iche dị ka: ekwumekwu, agụmagụ, edemede, ụtọasụsụ, akụkọ, kompozishọn, egwuregwu, abụ, omenala na ewumewu na ngalaba ndị ọzọ mejupụtara ọmụmụ asụsụ Igbo akuzi, n'ihi na ọ bụ ezi usoro dị mma maka asụsụ.Ndị nkuzi ga-eme ya ka ọ bụrụ iwu na nwa akwụkwọ ọ bụla sụrụ asụsụ Bekee na klasị mgbe ha na-eme asụsụ Igbo, ga-ata ezigbo ahụhụ. E tosighịzị ime ka nwa akwụkwọ ọ bụla sụrụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ dị n'ala Igbo taa ahụhụ ma ọ bụ kwụọ ụgwọ ọ bụla maka na nke a bụ arụ kpụ ọkụ n'ọnụ. Ndị nkuzi kwesiri ịgba mbọ hụ na e nyere nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo ezigbo ohere, ọ bụrụgodu nke karịrị ihe ọmụmụ ndị ọzọ n'ụlọ akwụkwọ maka na nke m ka nke anyị. Ihe onye nwere ka o ji anya isi. Ọ dị oke mkpa na ndị nkuzi na-eji ezigbo ngwa nkuzi akuzi asụsụ Igbo maka na hụ m n'anya ka nụ m na ntị. Ngwa nkuzi na-eme ka ụmụaka were anya ime mmụọ ha na-echeta ihe onye nkuzi kuziri na klasị. Ịkpọ ụmụ akwụkwọ gaa njem nlereanya dị ka ụlọ ebe e nwegasịrị ihe ọkpụ, ebe a na-akpụgasị akọrọngwa Igbo dị iche iche, dị mkpa na nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo. Ọ bụrụ na ndị nkuzi Igbo gbasoo usoro ndị a n'ikuzi asụsụ Igbo, ọ ga-abụ a kwaa ọ kwụrụ na bịa lele karịdịa ogbo ya ndị ọzọ n'ala anyị bụ Naịjirịa.

A bịa n'ebe ndị gọọmentị nọ, ha ga-agba mbọ weputara asụsụIgbo anya nke ọma maka na ọ bụ asụsụ ha. Ha ga-ahụ na ego e weputara maka asụsụ Bekee ka a ga-eweputara asụsụ Igbo, hapụ ime họrọ ụmụụmụ gbuo ichi, họrọ ụmụụmụ chie ọzọ maka na e mee onye ka e mere ibe ya, obi adị ya mma. Ha mee etu a, ọ ga-enyere ndị nọ na ngalaba asụsụ Igbo aka inweta akọrọngwa niile ha chọrọ maka nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo. Nke ọzọ bụ na gọọmentị ga-eme ka nwa akwụkwọ ọ bụla nọ n'ụlọ akwụkwọ dị n'ala Igbo na-amụ asụsụ Igbo. Ọ dịkwa mkpa na ha weghachiri iwu e tiburu na mbụ na nwa akwụkwọ Igbo ọ bụla na-agụ akwụkwọ na Steeti Igbo ga-elereriri asụsụ Igbo n'ule *WAEC*. Onye emeghị nke a, ọ mara na ọ kwọrọ aka tiere ọkụkọ akị.

Gọọmentị ga-eme ya ka ọ bụrụ iwu na nwa akwụkwọ Igbo ọ bụla enweghị kredit n'asụsụ Igbo n'ule *WAEC, NECO* ma ọ bụ *GCE* agaghị enweta ohere ịgụ akwụkwọ na mahadum dị n'ala Igbo.

Nwa akwụkwọ Igbo ọ bụla enwetaghị pasị n'ule *WAEC, NECO* ma ọ bụ *GCE* agaghị enweta ohere ịrụ ọrụ n'ala Igbo.

Alo Onye Nchọcha

Ndị gọọmentị ga-agba mbọ hụ na e nwere ọtụtụ akwụkwọ ndị e jiri Igbo, ọkachasị ndị ji Igbo Izugbe dee. N'otu aka ahụ, ndị nkuzi na ndị isi ụlọ akwụkwọ ga na-agba ụmụ akwụkwọ ume nke ọma n'ọmụmụ asụsụ Igbo. Ha ga-eme nke a site n'inye ha agụmakwụkwọ n'efu ma ọ bụ inye ha ihe agbamume ndị ọzọ dị iche iche. E mee ihe ndị a, ọ ga-eme ka agụụ ịmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ gụwa ụmụ akwụkwọ.

Ọ ga-adị mma nke ukwuu ma ọ bụrụ na ndị nne na nna ejiri asụsụ Igbo zụlitewe ụmụaka ha n'ezinaụlọ. Ụmụ afọ Igbo kwesiri iṅomi agbụrụ ndị ọzọ e nwere na Naịjirịa dị ka Awụsa na Yoruba bụ ndị ji asụsụ nke ha anya isi.

Ndị gọọmentị ga na-achịkọba ọgbakọ ndị nkuzi Igbo dị iche iche maka iji kuziere ha ihe ụfọdụ dị mkpa maka asụsụ Igbo. Ha ga-emekwa ka e nwee ngwa nkuzi Igbo zuru oke dị ka ọ dị n'asụsụ Bekee, asụsụ ndị ọzọ na amụmamụ ndị ọzọ dị iche iche. Ọ bụrụ na e mee otu a, ụmụ akwụkwọ ga na-enwe mmasị n'ọmụmụ asụsụ Igbo

Ndị nhazi agụmakwụkwọ ga-agba mbọ gụzowe iwu na ntuziaka maka nkwalite nkuzi na ọmụmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ. Ha ga-enye iwu na nwata akwụkwọ ọ bụla bụ onye Igbo ga-enwetarịrị asụsụ Igbo 'ule *WAEC* na *NECO* tupu ọ banye mahadum. Ha pụkwara iguzowe ihe dị ka asọmpị n'ihe ọmụmụ asụsụ Igbo n'etiti klasị na ibe ya ma ọ bụ n'etiti ụlọ akwụkwọ na ibe ya nke a ga-enye ndị meriri ihe onyinye gbara ọkpụrụkpụ.

Ọzọ dị ka ibe ya bụ nandị isi ụlọ akwụkwọ nandị nkuzi ga-agba mbọ hụ na ha kwụsịrị ịnara nwata ọ bụla sụrụ asụsụ Igbo na klasị ego ma ọ bụ taa ya ahụhụ, n'ihi na nwata anaghị efu n'ihe ya. Ọnọdụ a na-eme ka ụmụ akwụkwọ nwee obi ịjụ oyi gbasara ọmụmụ asụsụ Igbo n'ụlọ akwụkwọ. Tụkwasịrị nke a, ndị gọọmentị kwesiri ime ya ka ọ bụrụ iwu na tupu e were nwa afọ Igbo ọ bụla n'ọrụ, na ọ ga-abụ onye maara asụ ma na-edekwa asụsụ Igbo nke ọma. Onye nchọcha ji aka na e tinye alo ndị a niile n'ọrụ na asụsụ Igbo ga-abụ a kwaa ọ kwụrụ n'asụsụ mba ụwa.

Nchịkọta

Site n'ederede a, a chọputara na ọtụtụ ndị Igbo ejighị asụsụ ha kpọrọ ihe ọ bụla taa. A chọpụtakwara na ndị nne na nna so n'isi a hụrụ kwawa okpu maka iweda asụsụ Igbo ala n'ihi na ụmụ ntorobịa na ụmụaka Igbo anaghị asụ asụsụ Igbo bụ ha kpatara ya. Nke a bụ maka na ụfọdụ n'ime ha kara nwe mmasị n'asụsụ Bekee karịa asụsụ Igbo. Nchọpụta ọzọ pụtara ihe ebe a, bụ ngwọtọkọ a na-agwọtọkọ asụsụ Igbo na nke Bekee, nke soro gbupịa asụsụ Igbo, karịa onye chọọ ịsụ Bekee, ọ sụọ, onye chọọ ịsụ Igbo, ọ sụọ. A chọpụtara na ọ bụrụ na gọọmentị elebaghariịa anya n'iwu metụtara mmụta, ọ kachasị nke metụtara asụsụ e ji eme ihe ọmụmụ n'ụlọ akwụkwọ, ma hụ

na a na-eji iwu ndị a arụ ọrụ etu kwesiri ekwesi, ọ ga-enye aka mee ka a kpolite mmasi ụmụaka Igbo n'ụlọ akwụkwọ tụmadị ndị na-etolite etolite n'ebe asụsụ ha dị. Nchọcha a wee na-ekwusi ike ka onye ọ bụla bụ nwaafọ Igbo gbaa mbọ rụọ ọrụ dịịrị ya n'ikwalite asụsụ na omenala Igbo maka na ọ ga-enye aka mee ka asụsụ Igbo kwụrụ chịm dị ka ogbo ya ndị ọzọ.

Edensibịa

Akere, C. N. (2004).*Foundation of Igbo Studies*. Onitsha: Asudo University Publishers.

Amos, N. (2015). Nsogbu enweghi mmasị n'ọmụmụ na nkuzi Igbo n'ụlọ akwụkwọ praịmarị dị n'obodo m bụ Ụmụocheala. Nchọcha e mere na ngalaba ọmụmụ na asụsụ Naịjirịa nke Alvan Ikeoku Fedụral koleji nke edukeshọn, Owere.

Anụmụdụ, N. (2016). Echekwaghị asụsụ Igbo n'ezinaụlọ: Nsogbu na ọghọm dị na ya. *Ekwe Jọnal.* Besing Books Multipurpose Publications, Awka, Anambra.

Apakama, L. M. (2006). *Ndubata n'ụtọasụsụ na ụdaasụsụ Igbo*. Owere: Divine mercy publishers.

Apakama, L. M. (2010). Language choice and the Igbo language in contemporary times: An Appraisal of the state of Igbo language in Nka. *A Journal of the arts & languages noLL. A publication of the school of arts, Alvan Ikoku federal college of education, Owere Nigeria. PP. 1-6.*

Egeonu, N. G. (2016). Asụsụ Igbo na mwulite obodo n'*Odezuruigbo*. PP.1- 11.

Ejiofor, P. (2010). *Ibeku Ndị Igbo Maka Asụsụ Igbo*. Awka: Valid Publishers

Emetumah, F. I. (2012). Developing a wholistic communication approach towards the teaching of Igbo language in basic schools: Asurvey of Imo state in *basic education in Nigeria, fundamental eụposition.*

Epuchie, D. N. (2009). Asụsụ Igbo n'oge ochie na oge ugbu a in *Opiike*. *A journal of Igbo language and culture. Vol. 1, No. 1.* A publication of the department of Nigerian languages, Alvan Ikoku Federal college of Education, Owere. PP.34 -38.

Mbata, C. (2009). Ndị Igbo na aụsụs ha. Ntuleharị uche in *Opiike. A journal of Igbo language and Culture*.Vol. 1, No 1. Department of Nigerian languages, Alvan Ikoku Federal college of Education, Owere.

Nwadike, I. U. (2009). "Naịjirịa: Asụsụ, Omenaala na Mmepe Obodo" na jọnal Mmụta Igbo, 4(1), pp33-37.

Nwamaufu, O. (2012). "Ikwalite asụsụ Igbo: Ọrụ ndị Nne" in Pilgrims' Guide. A magazine of St Thomas Anglican church women, Oraukwu, Maiden Edition,p. 58

Nyigide, N. M. (2018). Asụsụ Igbo na Ndụ ndị Igbo n'oge gboo na oge ugbu a: Ntulegharị uche In *Achara. Jọnalụ nkwalite asụsụ Igbo*. Owere: Ogige Nkwalite Asụsụ Igbo (Igbo Language Development Centre).PP.152-164.

Obidiebube, J. I. (2007). "Ụmụnwaanyị Iwulite Asụsụ na Omenaala Igbo". *Journal of Igbo Studies.Vol. 2*. PP. 112-117.

Obieze, J. N. (2009). Ịkwalite Asụsụ na Omenaala Igbo site n' Ọzụzụ Mmụta Nkuzi in *Opiike, A Journal of Igbo language and culture.Vol. 1 No. 1*. Department of Nigerian languages, Alvan Ikoku Federal college of Education with Kirino Consultants.

Ofomata, C. E. (2012). *Omenaala na Ọdịnaala Ndị Igbo*. Enugu: Format Publishers.

Ofomata, C. E. (2013). *Ndezu Ụtọasụsụ Igbo. Usoro Nkuzi na Ọmụmụ nke UBE nke ndị Junịọ Sekọndịrị*. Enugu: Format Publishers.

Okafo, C. U. Na Ewelukwa, U. (2012). Nhazi asụsụ Igbo maka ule siniọ sekọndịrị na koleji, W.A.S.S.C.E., N. E. C. O., G. C. E., J. A. M. B. Onitsha: A.C. Global Publishers.

Okere, O. F. (2013). Ndị Ntorobịa na Asụsụ Igbo n'oge ugbu a. Edemede Nchọcha nke e mere na ngalaba ọmụmụ asụsụ lingwistiks na Igbo nke Postugrajueti Stọdịịs, Mahadum Imo Steeti nke dị n'Owere.

Onwubie, B. C. na Okere, O. F. Ọnọdụ ọmụmụ asụsụ Igbo taa n'ụlọ akwụkwọ praịmarị na Steeti Imo, in *Achara, Jọnalụ Nkwlite Asụsụ Igbo*. Owere: Ogige Nkwlite Asụsụ Igbo (Igbo Language Development Centre). Pp.89-102.

Opara, C. E. (2009). "Amụmamụ asụsụ Igbo na agamniihu ala Igbo" in *Opiike.A Journal of Igbo language and culture.Vol. 1 No. 1.* Apublication of the Department of Nigerian languages, Alvan Ikoku Federal college of Education, Owere.Pp.9-16.